

Onderstaand artikel is eerder verschenen in *Roon*, jrg. 25, nr. 3, februari 2004.

Jan Coenders van Idsinga tegen Heer Wichers van de Hoogema

In het uiterste noorden van het kerspel Roderwolde, op de grens van Drenthe tegen het Groningse Oostwold en Hoogkerk, liggen van oudsher vier huizen. In de 18^e eeuw droegen ze de volgende namen (van west naar oost gerekend): De Hoogema, het Nieuwe Huis, het Raadhuis en het Hoogheem. De naam Hoogema is verbonden met de naam van het omringende gebied, de hoge maden. Het Hoogheem is op een kunstmatige verhoging gebouwd om het te beschermen tegen hoog water. Dit noordelijk gedeelte van Roderwolde werd vroeger Mathuysen genoemd. Hier woonden tot de 20^e eeuw aanzienlijk meer mensen dan tegenwoordig. Ook de huizen langs de Roderwolderdijk en de Matsloot werden hierbij gerekend. Het laatste huis langs de Matsloot werd voor de tweede wereldoorlog afgebroken. Van deze huizen was Hoogema, op de plaats van het huidige paviljoen van der Dong, het meest aanzienlijk¹. In het Register van Grondschattingen over de periode tussen 1714 en 1720² werd Lumme Bröker, de eigenaresse van Hoogema en weduwe van Geert Havestadt, genoteerd als hoogst aangeslagene van Mathuysen. Zowel haar echtgenoot, haar vader als haar schoonvader hadden een merkwaardig beroep: zij waren allen scherprechter geweest. Geert Havestadt had deze officiële aanstelling van zijn vader Hans geërfd, die opvolger was van opa Geert. Het beulswerk kon Geert jr. echter niet lang bekoren. Drie jaren na zijn aanstelling vestigde hij zich als heelmeester en “stadsledesetter” aan de Schoolholm te Groningen. Hij vergaarde tijdens zijn leven veel geld dat hij onder andere belegde in de koop van twee huizen in Roderwolde. In 1685 kocht hij Hoogema in Mathuysen en korte tijd later een boerderij op Sandebuurt, de zogenaamde van Zanten- boerderij. Zijn onechte zoon Jannes Havestadt erfde Hoogema. Na zijn dood verkochten de erven het huis in 1722 aan Johan Hendrick Entrup, raad en hoofdman van de Hoge Justitiekamer te Groningen.³ Het huis moet een behoorlijke allure hebben gehad. In een boedelbeschrijving uit 1740 wordt het omschreven als “een lusthuis met schuire, hoven, cingels, gragten en andere annexen”. Achter het grote huis stond een boerderij, die bewoond werd door een meijer. Dit werd in de 18^e eeuw ook wel het schathuis genoemd. Het bijbehorende land lag deels aan de Drentse kant, deels in Oostwold.

De Boerderij Hoogema

¹ Uitgebreide gegevens over Hoogema vindt men in *Huizen van stand*, door J. Bos (red) e.a., blz. 400 e.v.

² Assen, Drents Archief, *Collectie Gratama*, inv. nr. 513.

³ De gegevens over de familie Havestadt zijn ontleend aan een artikel van B. Lonsain in de Groningsche Volksalmanak van 1925, *Groningsche scherprechtersfamilies*.

In 1787 verkochten de erven Entrup Hogema aan Hendrik Ludolf Wichers uit Groningen. De heer Wichers was een man van groot aanzien. Hij was afgevaardigde naar de Staten-Generaal en Raadsheer van Groningen. Hij maakte glanzend carrière onder het Franse bewind en werd in 1811 door Napoleon verheven tot Baron de l'Empire. Hij eindigde zijn loopbaan als Staatsraad in buitengewone dienst onder koning Willem I.

Voor de verkoop van Hoogema gaven de erven Entrup aan de heer Cremers uit Groningen volmacht om de zaken af te handelen. Deze maakte de voorgenomen verkoop bekend in herberg "de Gouden Roemer" en hij zette advertenties in de plaatselijke couranten zonder dat er veel respons opkwam. Uiteindelijk meldde de heer Wichers zich als serieuze gegadigde. Hij kocht Hoogema met de bijbehorende boerderij en landerijen voor f 3.700,-. Het huis was blijkbaar niet in goede staat, want Wichers gaf opdracht om Hoogema te verbouwen en te restaureren.

Raadsheer Hendrik Ludolf Wichers

Korte tijd later vertrok hij naar den Haag om zitting te nemen in de Staten-Generaal. Tijdens zijn afwezigheid verscheen de pandier Albert Coenens aan de deur met een brief van de heer van Idsinga van de Waalborg in Roderwolde.

Van Idsinga berichtte hierin dat hij zijn recht op naarkoop wilde laten gelden en eiste om die reden de onmiddellijke stopzetting van alle "amelioraties en reparaties" aan de Hoogema. Dat was natuurlijk een merkwaardige eis, daar de verkooptermijn zeer ruim was geweest. De verklaring van van Idsinga was "dat hij gedurende het voorgegevene announcement van verkoop der Hogemede destijds meer dan 12 weken wegens een vehemente (heftige, red.) ziekte bij continuatie het bed en desselves slaapkamer heeft moeten houden." Volgens zijn zeggen had zelfs mr. Entrup zich erover verbaasd dat hij Hoogema niet had gekocht, maar zijn ziekte had hem dus tijdige actie belet.

De werkelijke reden voor zijn belangstelling was waarschijnlijk een stuk hooiland van 11 grazen op de hoek van de Munnikesloot en het Sulthmeer. Van Idsinga zat ernstig verlegen om hooi voor zijn paarden en had zijn oog laten vallen op dit perceel dat hoorde bij Hoogema. Wichers dacht er niet over om op de eis van van Idsinga in te gaan, maar hij was wel genegen hem het bewuste hooiland te verhuren. Van Idsinga werd uitgenodigd om met een getuige naar de Hoogema te komen en de kwestie te bespreken. De heren kwamen in goede harmonie

tot een mondelinge huurovereenkomst van de 11 grazen. Jaren later vertelde Roelf Gerrits die hierbij aanwezig was geweest dat “de Capt. Idsinga meth de heer Wiggers heeft gecontracteerd over de Hoge Ma dadelijk in de weeromreise an mij heeft gesezt dat de heer Wiggers de Hoge Ma behield en dat de Capt. Idsinga elf grasen an de hoek van de Munnesloot en de meer leggen, in ’t gebruik kreeg zolang hij leefde voor een somma van 25 car. gulden jaars.” Hiermee was ook de eis tot naarkoop van de baan.

De zaken tussen de twee heren leken in den minne geschikt maar al gauw staken de eerste strubbelingen de kop op. In het verhuurde land aan de Munnikesloot lag de Schipsloot van Hoogema. De heer Wichers gebruikte deze vaarweg bijna dagelijks om met zijn jachtje naar Groningen te reizen. Over deze sloot lag een bat (losse brug) die van Idsinga nodig had om “het hooy uit het land te voeren en aan het water te brengen. Dit bat wierd in en naburig huis bewaard wanneer de elf grazen lands rondom in ’t water lagen.” Bij het schonen van de Schipsloot hadden de knechten van Wichers de bat verwijderd en niet weer op zijn plaats teruggelegd. Van Idsinga liet op 1 juli 1790 een boze brief aan de deur van Hoogema bezorgen en eiste restitutie van de “bladen”. Wichers verontschuldigde zich hoffelijk voor zijn nalatigheid en schreef dat het hem aangenaam zou zijn “alle ongerief weg te neemen en zelfs ook in desen te dienen.” Hij nam voor 14 gulden het oude bat over zodat van Idsinga een nieuwe kon laten maken.

Hiermee was de vrede voorlopig teruggekeerd in Mathuysen. Beide partijen leken tevreden totdat de heer Wichers in 1795 besloot dat hij het verhuurde hooiland zelf wilde gebruiken. Hij schreef een vriendelijke brief naar de Waalborg waarin hij de heer van Idsinga op de hoogte bracht van zijn voornemen.

Wel Edel Gestreng Heer!

Het saisoen belette mij enige tijd een vriendelijk voorstel aan Uweg. te doen, thans koomt hier iemand van Roderwolde, en met deze neeme ik de vrijheid Uweg. te verzoeken, het land dat Uweg. van ons in huur heeft, weder aan mij over te laten. Ik hebbe tot dit voorstel twee redenen.

Ten eersten, dat ik thans meer buiten kan zijn, en dit het enige land is hetwelke ik zelve thans gebruiken kan. Ten tweeden omdat het alsdan in order zoude kunnen koomen door bemesting, slegting, verdelging der rusken, als anders. Uweg. zoude mij hier mede vriendschap doen, terwijl ik, in afwachting van gunstig andwoord ben

Uweg. D.willige dienaar

H.L. Wichers

Hoogema, 30 April '95

Wichers vernam weldra dat zijn huuropzegging niet in dank ontvangen was. Van Idsinga sloeg het verzoek in de wind en de verhoudingen verslechterden snel, zeker toen bleek dat van Idsinga het land aan derden verhuurde. Tegen de oude afspraken in werd er vee geweid in het land, waardoor “de wallen der sloden en vaarten worden neergetrapt en bedorven, de afwateringen worden toegedempt en hetzelfde heeft zooveel en gedurige nasleep van de eigenaars der beesten, dat het ons tot eenen groten last is.”

De knechten raakten onderling slaags en slingerden elkaar woorden toe “over het geheel te indiscreet dan dat ik enigszins zoude denken, zulks van Uweg. herkomstig te zijn.” Dat van Idsinga blijk gaf niet altijd een heer van stand te zijn hadden de Peizer vissers kort tevoren ook al ervaren toen het in het Peizerdiep tot een onaangenaam treffen was gekomen (zie vorig artikel in *Roon* van december 2003). De toonzetting in de laatste brief van Wichers dd. 12 augustus 1799 was duidelijk een stuk koeler dan in de voorgaande maar hij rekende toch op een goede afloop: “Ik vertrouw dat Uweg. de redelijkheid van mijn verzoek van zelve zal inzien, en het zal mij aangenaam zijn deswegens door een geruststellend antwoord van Uweg.

gehonoreerd te worden.” Redelijkheid was niet de sterkste karaktertrek van van Idsinga dus Wichers verzoek had geen enkel positief resultaat.

Vervolgens probeerde Wichers de huurovereenkomst af te kopen. In de loop van 1800 zocht hij van Idsinga op en bood hem f 250,- plus de mogelijkheid om het land nog twee jaar door de meiers van van Idsinga te laten gebruiken. Daarna zou hij het land vrij voor eigen gebruik terugkrijgen. Van Idsinga wenste een hoger afkoopbedrag zodat de onderhandelingen weer op niets uitliepen.

Wichers geduld raakte eindelijk op en hij wendde zich tot het gerecht om een officiële huuropzegging te starten. In december 1800 ontving van Idsinga een brief met het verzoek van schulte S. Winsingh uit Roden gericht aan “het Edele Gericht van Rhoderwolde” om aan van Idsinga met ingang van mei 1801 de huur op te zeggen. Van Idsinga was niet onder de indruk en weigerde de opzegging te aanvaarden. Dit betekende het begin van een maandenlange juridische strijd die begon met een schrijven van de pander Lambert Lucas, waarin Wichers kennis gaf van zijn voornemen om op maandag 19 januari 1801 de eis tot opzegging te overhandigen aan de Landschrijver Pothoff. Op de genoemde dag werd inderdaad de” Eisch in cas opzage voor den oud Raadsheer Wichers” met de nodige verbaalen ingediend bij het Justitiële Hof van het voormalig Gewest Drenthe. Daarop kregen beide partijen ruimschoots de gelegenheid om hun standpunten toe te lichten in een Replicq en een Supplicq.

Tot het moment dat het Gerechtshof tot een uitspraak moest komen is de gang van zaken goed te volgen. Alle documenten met betrekking tot hun onenigheid worden bewaard in het Drents Archief. Jammer genoeg is de afloop van de zaak niet in de bronnen terug te vinden. Het Hof heeft klaarblijkelijk geen uitspraak gedaan en ook in de klapper met geseponeerde zaken is geen spoor te vinden van hun onderlinge strijd. Daarmee mogen we aannemen dat de heren tot een schikking zijn gekomen. Van Idsinga ’s financiële situatie was bovendien in 1801 al niet meer erg rooskleurig, dus al teveel kosten kon hij zich niet meer veroorloven.

Wichers verkocht Hoogema in 1803 en vertrok uit Roderwolde.